

MIRJAM STROETINGA, senior onderzoeker en onderwijsadviseur bij het Marnix Onderwijscentrum, nascholingsafdeling van de lerarenopleiding Marnix Academie, m.stroetinga@hsmarnix.nl

LISETTE VAN ROSSUM, onderzoeker en onderwijsadviseur bij het Marnix Onderwijscentrum en verzorgt scholing aan schoolteams en leraren op verschillende post hbo-opleidingen, l.vanrossum@hsmarnix.nl

Bijna iedere schoolleider heeft er wel mee te maken: een team dat hoge werkdruk ervaart en een tekort aan vervangers. In het Utrechts basisonderwijs nam leerkracht Meintje Spijker bij PCOU Willibrord het initiatief voor het project Onderwijs-Ambassadeurs om hier een antwoord op te kunnen geven. In dit artikel vertellen de onderzoekers over de meerwaarde van dit veelbelovende project.

INZET ONDERWIJSAMBASSADEURS DRAAGT BIJ AAN WERKDrukVERLAGING, KWALITEITVERHOOGING EN MINDER UITVAL VAN LEERKRACHTEN

'IK BEN DE PLUS, NIET DE VERVANGER'

Kort gezegd is een 'onderwijsambassadeur' iemand van buiten de school, die gedurende een langere periode vrijwillig bijdraagt aan het reilen en zeilen in de klas, zij aan zij met de leerkracht. Onderzoek naar de meerwaarde van het project voor leerkrachten laat positieve resultaten zien. Leerkrachten ervaren meer werkgeeluk en voelen dat ze hun werk met meer kwaliteit kunnen uitvoeren. Ook zijn er op crisismomenten helpende handen in de school beschikbaar en meerdere onderwijsambassadeurs vinden hun weg naar de lerarenopleiding.

HET PROJECT

Toenemende werkdruk en een schrijnend lerarentekort, ze vormden de aanleiding voor het project OnderwijsAmbassadeurs. Zoals iedereen in het basisonderwijs liep ook de initiatiefnemer van het project, een ervaren leerkracht in het regulier en speciaal onderwijs, in de Utrechtse praktijk tegen deze problemen aan. Het viel haar op dat oplossingen vooral binnen de sector gezocht worden, zoals bijvoorbeeld in het uitbreiden van bestaande aanstellingen of het verkorten van de schoolweek. Deze oplossingen lijken onvoldoende effect te hebben (Onderwijsraad, 2018). Tijd dus om over de grenzen van de eigen sector heen te kijken: hoe mooi zou het zijn als de wereld rondom de school de mogelijkheid krijgt om bij te dragen aan de oplossing voor het lerarentekort? Het

project OnderwijsAmbassadeurs was geboren: het organiseren van een duurzame verbinding tussen de wereld binnen en buiten de school.

Het idee bestond eruit dat mensen van buiten de school tenminste een half jaar lang, een dag per week, een leerkracht ondersteunen in de klas. Daarbij zouden zij tevens expertise uit hun eigen professie meebrengen en inzetten in de onderwijspraktijk. Basisschool De Boomgaard (PCOU Willibrord) startte in september 2020 met een pilot. Elf onderwijsambassadeurs met verschillende achtergronden en motivaties om te willen participeren, werden geworven. Een deel van hen werd gekoppeld aan een leerkracht. Zo ondersteunde een bankmedewerker een leerkracht in de onderbouw, een mede-

werden door hun werkgever financieel ondersteund in hun keuze om een dag per week als onderwijsambassadeur aan de slag te gaan. De eerste verbindingen tussen school en samenleving waren gelegd. In het tweede pilotjaar groeide het project uit naar zes basisscholen en 23 onderwijsambassadeurs. In schooljaar 2022-2023 starten in ieder geval twaalf basisscholen en een eerste middelbare school.

ONDERZOEK NAAR DE MEERWAARDE

De betrokkenen gingen bevlogen en vol energie van start. Gelijktijdig voelden zij de behoefte om grip te krijgen op opbrengsten en voorwaarden voor het welslagen van het project. Initiatiefne-

ONDERWIJSAMBASSADEURS ZORGEN VOOR EEN TOENAME VAN WERKPLEZIER EN WELBEVINDEN

werker van een centrum voor cultuureducatie vond een plek in groep 7 en een ouder van een leerling werd gekoppeld aan een leerkracht van groep 3. Anderen werden ingezet als ondersteuner van het projectteam of verzorgden thematische lessen over hun vakgebied. Sommige van de onderwijsambassadeurs kozen voor vrijwillige inzet, bijvoorbeeld omdat ze wilden onderzoeken of een baan in het onderwijs iets voor hen was. Anderen

mer en projectleider Meintje Spijker legde daartoe contact met het lectoraat Leren en Innoveren van de Marnix Academie in Utrecht. Dit lectoraat is erop gericht om via onderzoek bij te dragen aan het verduurzamen van onderwijsvernieuwing. Lector Arienne van Staveren stelde een onderzoeksgroep van onderzoekers en pabo-studenten samen. Het onderzoek focuste zich op de vraag: welke meerwaarde ervaren leerkrachten

en onderwijsambassadeurs in het project en vanuit welke voorwaarden komt de ervaren meerwaarde tot stand. Om de vraag te kunnen beantwoorden werden in het eerste en tweede pilotjaar online groepsinterviews gehouden. In beide jaren werden zowel vijf leerkrachten als vijf onderwijsambassadeurs in aparte groepen geïnterviewd. Kenmerkend aan het verloop van het onderzoekstraject is, dat de eerste onderzoeksresultaten meteen leidden tot beredeende bijstelling van het project. Zo is na de analyse van de eerste groepsinterviews de focus verschoven van de lesgevende taken van de onderwijsambassadeur naar de ondersteunende taken om arbeidsintensieve begeleiding door de leerkracht en risico's voor de onderwijskwaliteit te voorkomen. Het onderzoek leverde inzicht op in de kansen die het project OnderwijsAmbassadeurs biedt op het terrein van het verlagen van werkdruk, verminderen van het lerarentekort en vergroten van de onderwijskwaliteit. In dit artikel worden naast de kansen de voorwaarden belicht waaronder de projectdoelstelling behaald kan worden.

VERLAGEN VAN DE ERVAREN WERKDRUK

Meerdere leerkrachten geven in de groepsinterviews aan dat de aanwezigheid van de onderwijsambassadeur in de klas ervoor zorgt dat hun welbevinden en werkplezier toenemen.

Op de vraag: wat levert een onderwijsambassadeur in jouw klas nu op, reageert een van de leerkrachten onmiddellijk met: 'Dat je kunt plassen wanneer je wilt!'. De leerkracht licht toe: 'Donderdag is de enige dag dat ik heel veel thee en koffie kan drinken en ook de hele dag naar de wc kan wanneer ik wil. En donderdag heb ik dus ook nooit last van hoofdpijn.' Een andere leerkracht vertelt dat ze op de dag dat de onderwijsambassadeur er is, minder schuldgevoel ervaart richting haar leerlingen: 'Dat ik niet die schuld voel van oh, ik zou nog graag dit willen doen met kleine groepjes en daar heb ik normaal gesproken de tijd niet voor.' De leerkrachtinterviews laten zien hoe groot de fysieke en mentale werkdruk is en dat de basisbehoeften van de leerkracht onder druk staan. Bovendien illustreert het een basale meerwaarde van een onderwijsambassadeur in de klas.

Naast dit ervaren van welbevinden benoemen leerkrachten een toename van werkplezier: 'Het is ook plezier voor jezelf. Ik werk vijf dagen, dus normaal sta ik helemaal alleen voor mijn groep, en kan ik het met niemand over m'n kinderen hebben. Het is soms gewoon ook leuk om met iemand te lachen om wat de kinderen doen. Anders sta je daar in je eentje om te grinniken.'

De onderwijsambassadeurs benoemen vrijwel zonder uitzondering dat het ondersteunen van de leerkracht voor hen een reden is om aan het project deel te nemen. Een van hen heeft inmiddels de eervolle titel 'chef lamineren', en zegt: 'Ik vind dat lamineren heel leuk, want dan denk ik, dan komt die leerkracht toe aan waar zij of hij goed in is en dat is volgens mij het idee.'

Het onderzoek heeft zichtbaar gemaakt dat het effect van werkdrukverlaging en het vergroten van het werkplezier niet geldt voor alle invullingen van het project. In het eerste pilotjaar hebben leerkrachten ervaren dat het thematisch lesgeven door onderwijsambassadeurs hen vaak veel begeleidingstijd kost. Bovendien komen deze lessen bovenop ▶

het huidige curriculum, waardoor het rooster onder druk komt te staan. Dit is de reden geweest, dat het zwaartepunt in het project is komen te liggen op de ondersteunende en niet de lesgevende rol van de onderwijsambassadeur.

VERMINDEREN LERARENTEKORT

De bovenbeschreven vermindering van de ervaren werkdruk en vergroting van werkplezier kunnen bijdragen aan het voorkomen van uitval van leerkrachten. Mieke Koeslag-Kreunen van het lectoraat Werken in onderwijs stelt dat hoge werkdruk op zich niet erg is, als er genoeg energiebronnen zijn (Koeslag-Kreunen 2021). Het kunnen lachen en

moest echt uitgezocht worden. Ik zei: 'Begin jij even de les?' Nou, dat deed ze ook. Dat ging ook, want ze had natuurlijk al honderd keer gezien hoe ik dat deed.' Een ander beschrijft: 'Daarnaast was het persoonlijk voor mij heel fijn dat zij gewoon met de klas naar buiten kon en dat ik gewoon gerust kon gaan kolven. Dat is zoeken geweest wie mij kon overnemen. En zij was er altijd op vrijdag en dat gaf mij heel veel rust.' Omdat onderwijsambassadeurs onbevoegd zijn, zullen ze niet ingezet worden voor reguliere vervanging. Echter, voor de inzet bij incidenten zijn ze juist bijzonder geschikt, vanwege hun relatie met de groep en bekendheid met de afspraken en routines.

DEELNAME AAN HET PROJECT IS EEN MOOIE KANS VOOR WIE DE OVERSTAP NAAR HET ONDERWIJS OVERWEEGT

delen met een onderwijsambassadeur lijkt daarmee van waarde in relatie tot het verminderen van het lerarentekort. Uit de leerkrachtinterviews blijkt dat onderwijsambassadeurs de groep waarin zij werken goed kunnen opvangen bij incidenten. Een leerkracht vertelt: 'Er was een keer een ruzie na de pauze, en dat

Hoewel dit niet de primaire focus van het project is, blijkt ongeveer de helft van de onderwijsambassadeurs uiteindelijk een overstap naar het onderwijs te overwegen. Zij kiezen bijvoorbeeld voor de deeltijd-pabo of het zij-instroomtraject. Het feit dat het project de mogelijkheid biedt om tenminste een half jaar lang een dag in de

week in de klas en de school mee te draaien, is voor meerdere onderwijsambassadeurs een belangrijk motief om deel te gaan nemen. Het biedt een unieke kans om het onderwijs van binnenuit te leren kennen.

VERHOGEN ONDERWIJS-KWALITEIT

Uit de verhalen van de leerkrachten blijkt dat de aanwezigheid van een onderwijsambassadeur positief bijdraagt aan de onderwijskwaliteit. Zo heeft de leerkracht bijvoorbeeld meer tijd om te differentiëren. Een leerkracht van groep 7, bij wie de onderwijsambassadeur het zelfstandig werken van kleine groepjes begeleidt, vertelt: 'Ik heb meer ruimte voor de kinderen in de gewone lessen. Dus het levert mij enorm veel op.' Een leerkracht van groep 4 die differentieert in drie niveaugroepen zegt: 'Door de onderwijsambassadeur heb ik de mogelijkheid de middengroep ook die aandacht te geven. Dat vind ik heel fijn.' Ook blijken de leerkrachten zich bewuster te worden van hun professionele keuzes door de gesprekken die zij voeren met hun onderwijsambassadeur. Een onderbouwleerkracht vertelt: 'De onderwijsambassadeur laat je ook even nadenken over hetgeen je aan het doen bent.'

Je bent zelf in je klas gewend om dingen op een bepaalde manier te doen en dan vraagt zij: ‘Waarom doe je het eigenlijk zo?’ In meerdere verhalen van leerkrachten wordt zichtbaar dat de onderwijsambassadeur op deze manier een nieuw perspectief toevoegt. Soms gebeurt dit ook inhoudelijk vanuit het eigen vakgebied van de onderwijsambassadeur. Zo vertelde een onderwijsambassadeur die bij de gemeente werkt in de klas over de lokale verkiezingen en nam een onderwijsambassadeur uit de zorgsector materialen uit het ziekenhuis mee om de leeromgeving voor de kleuters te verrijken. Daarbij zegt een onderwijsambassadeur over haar rol in het onderwijs: ‘Ouders zijn wel eens bang dat de onderwijskwaliteit omlaaggaat. Dat ze dan denken: ‘Hè, ga jij nu onze kinderen lesgeven?’ Dan zeg ik dat de juf de expert onderwijs is en ik ben dat niet. Maar ik kan haar wel ondersteunen om de juf juist het goede werk te laten doen. Ik ben de plus in plaats van de vervanging.’

ONDERWIJS EN SAMENLEVING

Vanuit het ecologisch perspectief op de ontwikkeling van het kind (Bronfenbrenner & Morris, 2006) valt op dat het project werelden rondom het kind met elkaar verbindt. Een onderwijsambassadeur, ook werkzaam bij de gemeente, kwam er in een gesprek met een leerling achter dat dit kind geen fiets had. Vanuit haar netwerk nam ze contact op met het buurtteam: ‘Hij had dus geen fiets en ik wist via de gemeente hoe ik die kon regelen. Nu is met het buurtteam afgesproken dat hij die fiets krijgt. Dit is

zo’n toegevoegde waarde. Daar leer ik zelf ook weer van als beleidsadviseur. Maar de fiets is er nog niet. Ik leer ook weer hoe lang dat kan duren.’ De verhalen van onderwijsambassadeurs laten zien dat er door het project meer begrip kan ontstaan voor de wereld van het onderwijs. Een andere onderwijsambassadeur die eveneens bij de gemeente werkt legt uit: ‘Een voorbeeld is de gratis schoollunch. De gemeenteraad wil dat heel graag. Maar bij de school was het helemaal afgeketst. We hebben maar negen minuten om te lunchen. Hoe wil je dat gaan doen? Bij de gemeente weten we niet hoeveel tijd je in de praktijk eigenlijk hebt. Het is heel goed dat je leert: dit is de realiteit, zo ziet het eruit voor een juf. Dat vind ik heel waardevol.’ Door kennisdeling tussen opvoederwerelden kan voorkomen worden dat er een nog grotere druk op het onderwijs gelegd wordt, wat de problemen rond de werkdruk en het personeelstekort slechts zou doen toenemen (Koeslag-Kreunen 2021).

VOORWAARDEN VOOR SUCCES

De leerkrachten vertellen dat het de zelfstandigheid, initiatiefrijkheid en betrouwbaarheid van de onderwijsambassadeur is die ten grondslag ligt aan het ervaren van minder werkdruk en meer werkplezier. Een onderwijsambassadeur is volgens de leerkrachten iemand die vanuit haar of zijn volwassenheid en werkervaring gemakkelijk invoegt in de groep en de routines van de school. De match tussen de leerkracht en de onderwijsambassadeur en het afgestemd zijn op het reilen en zeilen in de klas worden ook veel

genoemd. Voor een succesvolle inzet van de onderwijsambassadeur is het dus nodig dat zij of hij een goede klik heeft met de leerkracht en tijd heeft om bekend te raken met de groep en de routines. Onderzoek van Boehm & Lyubomirsky (2008) wijst er bovendien op, dat de kans op het slagen van een ‘geluksinterventie’ – zoals de inzet van een onderwijsambassadeur – het grootst is als leerkrachten zelf de ambassadeur kunnen kiezen en deze past bij hen en het leraarteam. De verhalen van de leerkrachten laten eveneens zien dat succesvolle inzet van een onderwijsambassadeur lukt als de leerkracht zelf de regie houdt over het onderwijs in de klas.

TEN SLOTTE

Het is voor ons als onderzoekers indrukwekkend geweest om te zien hoe betrokken en bevlogen de onderwijsambassadeurs hun rol pakken in de school. En wat zij kunnen betekenen voor het werkgeluk dat de leerkracht ervaart. ‘De dag dat de onderwijsambassadeur er is, is mijn fijnste dag, dan lachen we samen’, aldus een leerkracht. We concluderen als onderzoekers dat het project OnderwijsAmbassadeurs erin slaagt om de samenleving rondom de school te betrekken bij het omgaan met de urgente uitdagingen die ervaren worden in het onderwijs. Daarmee is het project een interessant voorbeeld in het licht van de ruimte die onderwijsminister Wiersma recent bepleitte voor meer leerkracht-ondersteunende functies in de school (Ministerie van OCW, 2022, p. 14). De betrokkenen bij het project hopen dan ook dat meer scholen en schoolbesturen deze kansen zien en benutten binnen hun eigen context.

Meer informatie over het project OnderwijsAmbassadeurs is te vinden op de website www.onderwijsambassadeurs.nl. Voor informatie over het onderzoek dat in dit artikel is gepresenteerd, kunt u contact opnemen met de onderzoekers via m.stroetinga@bsmarnix.nl.

Voor meer informatie over of ondersteuning bij het opzetten van het project OnderwijsAmbassadeurs op uw school of binnen uw bestuur, kunt u contact opnemen met projectleider Meintje Spijker via info@onderwijsambassadeurs.nl. BSM

LITERATUUR

- Boehm, J. K., & S. Lyubomirsky. (2008). Does happiness promote career success? *Journal of Career Assessment*, 16(1), 101-116.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner & W. Damon (Red.), *Handbook of child psychology* (pp. 793-828). Wiley.
- De Onderwijsraad. (2018). *Advies Ruim baan voor leraren. Een nieuw perspectief op het leraarschap*. Onderwijsraad.
- Koeslag-Kreunen, M. (2021). *Fier: Naar onderwijsprofessionals met werkplezier*. Hogeschool Utrecht.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). *Kamerbrief Leraarstrategie*. Geraadpleegd op 25/8/2022 via <https://open.overheid.nl/repository/ronl-cd95152e635acd8c535b6669d8757d54179ad9c9/1/pdf/lerarenstrategie.pdf>.